

॥ तैत्तिरीय आरण्यकम् ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः — अरुणप्रश्नः ॥

ॐ भ॒द्रं कर्णे॑भिः शृणु॒याम॑ दे॒वाः । भ॒द्रं प॑श्येमाक्षभिर्यज॑त्राः ।
 स्थि॒रैरङ्गै॑स्तुष्टुवाꣳ संस्त॒नूभिः॑ । व्यशेम॑ दे॒वहि॑तं यदायुः ।
 स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृद्धश्र॑वाः । स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा वि॒श्ववे॑दाः ।
 स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष्यो॑ अरि॑ष्टनेमिः । स्व॒स्ति नो॒ बृह॒स्पति॑र्दधातु ॥
 ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥

भ॒द्रं कर्णे॑भिः शृणु॒याम॑ दे॒वाः । भ॒द्रं प॑श्येमाक्षभिर्यज॑त्राः ।
 स्थि॒रैरङ्गै॑स्तुष्टुवाꣳ संस्त॒नूभिः॑ । व्यशेम॑ दे॒वहि॑तं यदायुः ।
 स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृद्धश्र॑वाः । स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा वि॒श्ववे॑दाः ।
 स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष्यो॑ अरि॑ष्टनेमिः । स्व॒स्ति नो॒ बृह॒स्पति॑र्दधातु ।
 आप॑मापाम॒पः सर्वाः॑ । अ॒स्माद॒स्मादि॒तोऽमु॑तः ॥ १ ॥

अ॒ग्निर्वा॒युश्च॒ सूर्य॑श्च । स॒ह स॑ञ्चस्कर॒द्धिया॑ । वा॒य्वश्वा॑
 रश्मि॑पत॑यः । मरी॑च्यात्मानो॒ अद्रु॑हः । दे॒वीर्भु॑वन॒सूव॑रीः ।

पुत्रवत्वाय मे सुत। महानाग्नीर्महामानाः। महसो महसः
स्वः। देवीः पर्जन्यसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत॥२॥

अपाश्र्युष्णिमपा रक्षः। अपाश्र्युष्णिमपारघम्। अपाग्रापपं
चावर्तिम्। अपदेवीरितो हित। वज्रं देवीरजीताश्च। भुवनं
देवसूवरीः। आदित्यानदितिं देवीम्। योनिनोर्ध्वमुदीषत।
शिवा नः शन्तमा भवन्तु। दिव्या आप ओषधयः।
सुमृडीका सरस्वति। मा ते व्योम सन्दृशि॥३॥

[१]

स्मृतिः प्रत्यक्षमैतिह्यम्। अनुमानश्चतुष्टयम्। एतैरादित्यमण्डलम्
सर्वैरेव विधास्यते। सूर्यो मरीचिमादत्ते। सर्वस्माद्भुवनादधि।
तस्याः पाकविशेषेण। स्मृतं कालविशेषणम्। नदीव
प्रभवात्काचित्। अक्षय्यात्स्यन्दते यथा॥४॥

तां नद्योऽभि संमायन्ति। सौरुः सती न निवर्तते। एवं
नानासमुत्थानाः। कालाः संवत्सरश्च श्रिताः। अणुशश्च
महशश्च। सर्वे समवयत्रितम्। सतैः सर्वैः संमाविष्टः। ऊरुः

सन्न निवर्तते। अधिसंवत्सरं विद्यात्। तदेव लक्षणे॥५॥

अणुभिश्च महद्भिश्च। समारूढः प्रदृश्यते। संवत्सरः
प्रत्यक्षेण। नाधिसत्वः प्रदृश्यते। पटरो विक्लिधः पिङ्गः।
एतद्वरुणलक्षणम्। यत्रैतदुपदृश्यते। सहस्रं तत्र नीयते।
एकं हि शिरो नाना मुखे। कृत्स्नं तद्वतुलक्षणम्॥६॥

उभयतः सप्तेन्द्रियाणि। जल्पितं त्वेव दिह्यते। शुक्लकृष्णे
संवत्सरस्य। दक्षिणवामयोः पार्श्वयोः। तस्यैषा भवति। शुक्रं
तै अन्यद्यजतं तै अन्यत्। विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि।
विश्वा हि माया अवसि स्वधावः। भद्रा तै पूषन्निह
रातिरस्त्विति। नात्र भुवनम्। न पूषा। न पशवः।
नऽऽदित्यः संवत्सर एव प्रत्यक्षेण प्रियतमं विद्यात्।
एतद्वै संवत्सरस्य प्रियतमं रूपम्। योऽस्य महानर्थ
उत्पत्स्यमानो भवति। इदं पुण्यं कुरुष्वेति। तमाहरणं
दद्यात्॥७॥

साक॒ञ्जाना॑ꣳ स॒प्तथ॑माहुरेकजम्। षडु॒द्यमा ऋष॑यो देव॒जा
इति॑। तेषा॑मि॒ष्टानि॒ विहि॑तानि धाम॒शः। स्था॒त्रे रे॑जन्ते
विकृ॑तानि रूप॒शः। को नु॑ मर्या॒ अमि॑थितः। सखा
सखा॑यमब्रवीत्। जहा॑को अस्मदी॑षते। यस्ति॒त्याजं
सखि॑विदꣳ सखा॑यम्। न तस्य॑ वा॒च्यपि॑ भा॒गो अ॑स्ति।
यदीꣳ शृ॒णोत्य॒लकꣳ शृ॒णोति॑॥८॥

न हि प्र॒वेदं सु॒कृत॑स्य पन्था॒मिति॑। ऋ॒तुर॑ऋ॒तुना
नु॒द्यमा॑नः। विन॑नादाभिधा॒वः। षष्टि॑श्च त्रिꣳश॑का व॒ल्गाः।
शु॒क्लकृ॑ष्णौ च॒ षाष्टि॑कौ। सा॒रा॒गव॒स्त्रैर्ज॒रद॑क्षः। व॒सन्तो
वसु॑भिः स॒ह। सं॒वत्स॒रस्य॑ सवि॒तुः। प्रैष॑कृ॒त्प्रथ॑मः स्मृ॒तः।
अ॒मूना॒दय॑तेत्य॒न्यान्॥९॥

अ॒मूꣳश्च॑ परि॒रक्ष॑तः। ए॒ता वा॒चः प्र॑युज्यन्ते। यत्रै॑तदुप॒दृश्य॑ते।
ए॒तदे॒व वि॑जानी॒यात्। प्र॒माणं॑ का॒लप॑र्यये। वि॒शेष॑णं तु
वक्ष्या॑मः। ऋ॒तूनां॑ तन्नि॒बोध॑त। शु॒क्लवा॑सां रु॒द्रग॑णः।
ग्री॒ष्मेण॑ऽऽव॒र्तते॑ स॒ह। नि॒जह॑न् पृथि॒वीꣳ स॒र्वाम्॥१०॥

ज्योति॑षांऽप्रति॒ख्येन॑ सः। वि॒श्वरू॒पाणि॑ वा॒साꣳसि॑।

आदित्यानां॑ नि॒बोध॑त। संवत्सरी॑णं कर्म॒फलम्।
व॒र्षाभिर्द॑दता॒ऽसह॑। अदुःखो॑ दुःखचक्षुरि॒व। तद्भा॑ऽऽपीत
इव॒ दृश्य॑ते। शी॒तेना॑व्यथयन्नि॒व। रुरु॑दक्ष इव॒ दृश्य॑ते।
ह्लादय॑ते॒ ज्वल॑तश्चै॒व। शा॒म्यत॑श्चास्य॒ चक्षु॑षी। या वै प्रजा
भ्रं॑श्यन्ते। संवत्सरा॑त्ता भ्रं॑श्यन्ते। याः प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्ति।
संवत्सरे॑ ताः प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्ति। व॒र्षाभ्य॑ इत्य॒र्थः॥११॥

[३]

अक्षि॑दुःखोत्थि॑तस्यै॒व। वि॒प्रस॑न्ने क॒नीनि॑के। आङ्गे॑ चा॒द्र॒णं
ना॒स्ति। ऋ॒भूणां॑ तन्नि॒बोध॑त। क॒न॒काभा॑नि॒ वासा॑ऽसि।
अ॒हता॑नि नि॒बोध॑त। अन्न॑म॒श्रीत॑ मृज्मी॒त। अ॒हं वो
जी॒वन॑प्र॒दः। ए॒ता वा॒चः प्र॑युज्यन्ते। श॒रद्य॑त्रोप॒दृश्य॑ते॥१२॥

अभिधू॑न्वन्तोऽभिघ्न॑न्त इ॒व। वा॒तव॑न्तो म॒रुद्ग॑णाः।
अमु॑तो जेतुमिषुमु॑खमि॒व। सन्न॑द्धाः सह द॑दृशे॒ ह।
अप॑ध्वस्तैर्वस्ति॒वर्णै॑रि॒व। वि॒शि॒खासः॑ कप॒र्दिनः॑। अक्रु॑द्धस्य
योत्स्य॑मान॒स्य। क्रु॑द्धस्यै॒व लोहि॑नी। हेम॑तश्चक्षु॑षी वि॒द्यात्।

अक्ष्णयोः क्षिपणोरिव॥१३॥

दुर्भिक्षं देवलोकेषु। मूनूनामुदकं गृहे। एता वाचः प्रवदन्तीः।
वैद्युतो यान्ति शैशिरीः। ता अग्निः पवमना अन्वैक्षत। इह
जीविकामपरिपश्यन्। तस्यैषा भवति। इहेहवः स्वतपसः।
मरुतः सूर्यत्वचः। शर्म सप्रथा आवृणे॥१४॥

[४]

अतिताम्राणि वासांसि। अष्टिवज्रिशतघ्निं च। विश्वे देवा
विप्रहरन्ति। अग्निजिह्वा असञ्चत। नैव देवो न मर्त्यः। न
राजा वरुणो विभुः। नाग्निर्नेन्द्रो न पवमानः। मातृक्कच्चन
विद्यते। दिव्यस्यैका धनुरारिः। पृथिव्यामपरा श्रिता॥१५॥

तस्येन्द्रो वम्रिरूपेण। धनुर्ज्यामछिनत्स्वयम्। तदिन्द्रधनुरित्युज
अभ्रवर्णेषु चक्षते। एतदेव शंयोर्बार्हस्पत्यस्य। एतद्रुद्रस्य
धनुः। रुद्रस्य त्वेव धनुरारिः। शिर उत्पिपेष। स
प्रवर्ग्योऽभवत्। तस्माद्यः सप्रवर्ग्येण यज्ञेन यजते। रुद्रस्य
स शिरः प्रतिदधाति। नैन रुद्र आरुको भवति। य एवं

वेद॥१६॥

[५]

अत्यूर्ध्वाक्षोऽतिरश्वात्। शिशिरः प्रदृश्यते। नैव रूपं
न वासांसि। न चक्षुः प्रतिदृश्यते। अन्योन्यं तु न
हिःस्रातः। सतस्तद्देवलक्षणम्। लोहितोऽक्षिण शारशीर्ष्णिः।
सूर्यस्योदयनं प्रति। त्वं करोषि न्यञ्जलिकाम्। त्वं करोषि
निजानुकाम्॥१७॥

निजानुका मे न्यञ्जलिका। अमी वाचमुपासतामिति। तस्मै
सर्व ऋतवो नमन्ते। मर्यादाकरत्वात्प्रपुरोधाम्। ब्राह्मणं
आप्नोति। य एवं वेद। स खलु संवत्सर एतैः सेनानीभिः
सह। इन्द्राय सर्वान्कामान्भिवहति। स द्रप्सः। तस्यैषा
भवति॥१८॥

अवद्रप्सो अशुमतीमतिष्ठत्। इयानः कृष्णो दशभिः
सहस्रैः। आवर्तमिन्द्रः शच्या धमन्तम्। उप्सुहि तं
नृमणामथद्रामिति। एतयैवेन्द्रः सलावृक्या सह। असुरान्
परिवृश्चति। पृथिव्यशुमती। तामन्ववस्थितः संवत्सरो दिवं

च। नैवं विदुषाऽऽचार्यान्तेवासिनौ। अन्योन्यस्मै द्रुह्याताम्।
 यो द्रुह्यति। भ्रश्यते स्वर्गाल्लोकात्। इत्यृतुमण्डलानि।
 सूर्यमण्डलान्याख्यायिकाः। अत ऊर्ध्वं सन्निर्वचनाः॥१९॥

[६]

आरोगो भ्राजः पटरः पतङ्गः। स्वर्णरो ज्योतिषिमान्
 विभासः। ते अस्मै सर्वे दिवमातपन्ति। ऊर्जं दुहाना
 अनपस्फुरन्त इति। कश्यपोऽष्टमः। स महामेरुं न
 जहाति। तस्यैषा भवति। यत्ते शिल्पं कश्यप रोचनावत्।
 इन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु। यस्मिन्सूर्या अर्पिताः सप्त
 साकम्॥२०॥

तस्मिन् राजानमधिविश्रयेममिति। ते अस्मै सर्वे
 कश्यपाज्ज्योतिर्लभन्ते। तान्त्सोमः कश्यपादधिनिर्द्धमति।
 भ्रस्ताकर्मकृदिवैवम्। प्राणो जीवानीन्द्रियजीवानि। सप्त
 शीर्षण्याः प्राणाः। सूर्या इत्याचार्याः। अपश्यमहमेतान्सप्त
 सूर्यानि। पञ्चकर्णो वात्स्यायनः। सप्तकर्णश्च प्लाक्षिः॥२१॥

आनुश्रविक एव नौ कश्यप इति। उभौ वेदयिते। न
हि शेकुमिव महामैरुं गन्तुम्। अपश्यमहमेत्सूर्यमण्डलं
परिवर्तमानम्। गार्ग्यः प्राणत्रातः। गच्छन्त महामैरुम्।
एकं चाजुहतम्। भ्राजपटरपतङ्गा निहने। तिष्ठन्नातपन्ति।
तस्मादिह तत्रितपाः॥२२॥

अमुत्रेतरे। तस्मादिहातत्रितपाः। तेषामेषा भवति। सप्त
सूर्या दिवमनुप्रविष्टाः। तानन्वेति पृथिभिर्दक्षिणावान्। ते
अस्मै सर्वे घृतमातपन्ति। ऊर्जं दुहाना अनपस्फुरन्त
इति। सप्तर्त्विजः सूर्या इत्याचार्याः। तेषामेषा भवति। सप्त
दिशो नानासूर्याः॥२३॥

सप्त होतार ऋत्विजः। देवा आदित्या ये सप्त। तेभिः
सोमाभी रक्षण इति। तदप्याम्नायः। दिग्भ्राज ऋतून्
करोति। एतयैवावृता सहस्रसूर्यताया इति वैशम्पायनः।
तस्यैषा भवति। यद्वाव इन्द्र ते शतं शतं भूमीः।
उतस्युः। नत्वा वज्रिन्सहस्रं सूर्याः॥२४॥

अनु न जातमष्ट रोदसी इति। नानालिङ्गत्वादृतूनां
नानासूर्यत्वम्। अष्टौ तु व्यवसिता इति। सूर्यमण्डलान्यष्टात
ऊर्ध्वम्। तेषामेषा भवति। चित्रं देवानामुदगादनीकम्।
चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षम्।
सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्चेति॥ २५॥

[७]

क्वेदमभ्रं निविशते। कायः संवत्सरो मिथः। काहः केयं
देव रात्री। क्व मासा ऋतवः श्रिताः। अर्द्धमासा मुहूर्ताः।
निमेषास्तुटिभिः सह। क्वेमा आपो निविशन्ते। यदीतो
यान्ति सम्प्रति। काला अप्सु निविशन्ते। आपः सूर्ये
समाहिताः॥ २६॥

अभ्राण्यपः प्रपद्यन्ते। विद्युत्सूर्ये समाहिता। अनवर्णे इमे
भूमी। इयं चाऽसौ च रोदसी। किं स्वित्त्रान्तरा भूतम्।
येनेमे विधृते उभे। विष्णुना विधृते भूमी। इति वत्सस्य
वेदना। इरावती धेनुमती हि भूतम्। सूर्यवसिनी मनुषे

दशस्यै॥२७॥

व्यष्टभ्राद्रोदसी विष्णवेते। दाधर्थ पृथिवीमभितो
मयूरैः। किं तद्विष्णोर्बलमाहुः। का दीप्तिः किं
परायणम्। एको यद्धारयद्देवः। रेजती रोदसी उभे।
वाताद्विष्णोर्बलमाहुः। अक्षरादीप्तिरुच्यते। त्रिपदाद्धारयद्देवः।
यद्विष्णोरेकमुत्तमम्॥२८॥

अग्रयो वायवश्चैव। एतदस्य परायणम्। पृच्छामि त्वा परं
मृत्युम्। अवमं मध्यमश्चतुम्। लोकं च पुण्यपापानाम्।
एतत्पृच्छामि सम्प्रति। अमुमाहुः परं मृत्युम्। पवमानं तु
मध्यमम्। अग्निरेवावमो मृत्युः। चन्द्रमाश्चतुरुच्यते॥२९॥

अनाभोगाः परं मृत्युम्। पापाः संयन्ति सर्वदा।
आभोगास्त्वेवं संयन्ति। यत्र पुण्यकृतो जनाः। ततो
मध्यममायन्ति। चतुमग्निं च सम्प्रति। पृच्छामि त्वा
पापकृतः। यत्र यातयते यमः। त्वं नस्तद्ब्रह्मन् प्रब्रूहि। यदि
वैत्थाऽसतो गृहान्॥३०॥

कश्यपादुदिताः सूर्याः। पापान्निर्घ्नन्ति सर्वदा। रोदस्योन्तर्देशेषु।
 तत्र न्यस्यन्ते वासवैः। तेऽशरीराः प्रपद्यन्ते। यथाऽपुण्यस्य
 कर्मणः। अपाण्यपादकेशासः। तत्र तेऽयोनिजा जनाः।
 मृत्वा पुनर्मृत्युमापद्यन्ते। अद्यमानाः स्वकर्मभिः॥३१॥

आशातिकाः क्रिमय इव। ततः पूयन्ते वासवैः। अपैतं मृत्युं
 जयति। य एवं वेद। स खल्वैवं विद्वाह्मणः। दीर्घश्रुत्तमो
 भवति। कश्यपस्यातिथिः सिद्धगमनः सिद्धगमनः। तस्यैषा
 भवति। आयस्मिन्त्सुत वासवाः। रोहन्ति पूर्व्या रुहः॥३२॥

ऋषिर्ह दीर्घश्रुत्तमः। इन्द्रस्य घर्मो अतिथिरिति।
 कश्यपः पश्यको भवति। यत्सर्वं परिपश्यतीति
 सौक्ष्म्यात्। अथाग्नेरष्टपुरुषस्य। तस्यैषा भवति। अग्ने
 नयं सुपथा राये अस्मान्। विश्वानि देव वयुनानि
 विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनः। भूयिष्ठां ते नम उक्तिं
 विधेमेति॥३३॥

अग्निश्च जातवेदाश्च। सहोजा अजिराप्रभुः। वैश्वानरो
नर्यापाश्च। पुङ्क्तिराधाश्च सप्तमः। विसर्पेवाऽष्टमोऽग्नीनाम्।
एतेऽष्टौ वसवः, क्षिता इति। यथर्त्वेवाग्नेरर्चिर्वर्णविशेषाः।
नीलार्चिश्च पीतकार्चिश्चेति। अथ वायोरेकादशपुरुषस्यैकादशं
प्रभ्राजमाना व्यवदाताः॥३४॥

याश्च वासुकिवैद्युताः। रजताः परुषाः श्यामाः। कपिला
अतिलोहिताः। ऊर्ध्वा अवपतन्ताश्च। वैद्युत इत्येकादश। नैनं
वैद्युतो हिनस्ति। य एवं वेद। स होवाच व्यासः पाराशर्यः।
विद्युद्वधमेवाहं मृत्युमैच्छमिति। न त्वकामं हन्ति॥३५॥
य एवं वेद। अथ गन्धर्वगणाः। स्वानभ्राट्। अङ्घ्रिर्बम्भारिः।
हस्तः सुहस्तः। कृशानुर्विश्वावसुः। मूर्धन्वान्तसूर्यवर्चाः।
कृतिरित्येकादश गन्धर्वगणाः। देवाश्च महादेवाः। रश्मयश्च
देवा गरगिरः॥३६॥

नैनं गरो हिनस्ति। य एवं वेद। गौरी मिमाय सलिलानि
तक्षती। एकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी। अष्टापदी नवपदी
बभ्रुवुषी। सहस्राक्षरा परमे व्योमन्निति। वाचो विशेषणम्।

अथ निगदव्याख्याताः। ताननुक्रमिष्यामः। वराहवः
स्वतपसः॥ ३७ ॥

विद्युन्महसो धूपयः। श्वापयो गृहमेधाश्चेत्येते। ये
चेमेऽशिमिविद्विषः। पर्जन्याः सप्त पृथिवीमभिवर्षन्ति।
वृष्टिभिरिति। एतयैव विभक्तिविपरीताः। सप्तभिर्वा
तैरुदीरिताः। अमूल्लोकानभिवर्षन्ति। तेषामेषा भवति।
समानमेतदुदकम्॥ ३८ ॥

उच्चैत्यवचाहभिः। भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति। दिवं
जिन्वन्त्यग्रय इति। यदक्षरं भूतकृतम्। विश्वे देवा
उपासन्ते। महर्षिमस्य गोप्तारम्। जमदग्निमकुर्वत।
जमदग्निराप्यायते। छन्दोभिश्चतुरुत्तरैः। राज्ञः सोमस्य
तृप्तासः॥ ३९ ॥

ब्रह्मणा वीर्यावता। शिवा नः प्रदिशो दिशः। तच्छं
योरावृणीमहे। गातुं यज्ञाय। गातुं यज्ञपतये। दैवीः
स्वस्तिरस्तु नः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः। ऊर्ध्वं जिगातु भेषजम्।

शं नो अस्तु द्विपदे॑। शं चतु॑ष्पदे। सोमपा (३) असोमपा
(३) इति निगद॑व्याख्याताः॥४०॥

[१]

स॒हस्र॑वृ॒दि॒यं भूमिः॑। परं व्यो॑म स॒हस्र॑वृत्। अ॒श्विना॑
भुज्यु॑नास॒त्या। वि॒श्वस्य॑ जग॒तस्प॑ती। जाया भूमिः
प॑तिव्यो॒म। मि॒थुन॑न्ता अ॒तुर्य॑थुः। पु॒त्रो बृ॒हस्प॑ती रु॒द्रः।
स॒रमा॑ इति॑ स्त्रीपु॒मम्। शु॒क्रं वा॑म॒न्यद्य॑ज॒तं वा॑म॒न्यत्।
विषु॑रूपे अ॒ह॒नी द्यौरि॑व स्थः॥४१॥

विश्वा॑ हि मा॒या अव॑थः स्वधाव॒न्तौ। भ॒द्रा वा॑
पू॒षणा॑वि॒ह रा॒तिर॑स्तु। वासा॑त्यौ चि॒त्रौ जग॑तो नि॒धानौ॑।
द्यावा॑भूमी च॒रथः॑ स॒ꣳ सखा॑यौ। ताव॑श्विना॑ रा॒सभा॑श्वा
हव॑ मे। शु॒भस्प॑ती आ॒गतꣳ सूर्य॑या॑ स॒ह। त्यु॒ग्रो॒ह
भुज्यु॑म॒श्विनो॑दमे॒घे। र॒यिं न कश्चि॑न्ममृ॒वां (२) अवा॑हाः।
तमू॑हथु॒र्नो॒भिरा॑त्म॒न्वती॑भिः। अ॒न्तरि॑क्ष॒प्रुङ्गि॑रपो॒दका॑भिः॥४२॥

ति॒स्रः, क्षप॑स्त्रिरहा॑ति॒व्रज॑द्भिः। नास॑त्या भुज्युमू॒हथुः॑

पतङ्गैः। समुद्रस्य धन्वन्तार्द्रस्य पारे। त्रिभीरथैः शतपद्भिः
 षडंशैः। सवितारं वितन्वन्तम्। अनुबध्नाति शाम्बरः।
 आपपूरषम्बरश्चैव। सवितारेपसोऽभवत्। त्य९ सुतृप्तं
 विदित्वैव। बहुसोम गिरं वंशी॥४३॥

अन्वेति तुग्रो वक्रियान्तम्। आयसूयान्तसोमं तृप्सुषु। स
 सङ्ग्रामस्तमोद्योऽत्योतः। वाचो गाः पिपाति तत्। स
 तद्गोभिः स्तवाऽत्येत्यन्ये। रक्षसानन्विताश्च ये। अन्वेति
 परिवृत्याऽस्तः। एवमेतौ स्थौ अश्विना। ते एते द्युः
 पृथिव्योः। अहरहर्गर्भं दधाथे॥४४॥

तयोरेतौ वत्सावहोरात्रे। पृथिव्या अहः। दिवो
 रात्रिः। ता अविंसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरेतौ
 वत्सौ। अग्निश्चादित्यश्च। रात्रेर्वत्सः। श्वेत आदित्यः।
 अहोऽग्निः॥४५॥

ताम्रो अरुणः। ता अविंसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरेतौ
 वत्सौ। वृत्रश्च वैद्युतश्च। अग्नेर्वृत्रः। वैद्युत आदित्यस्य। ता

अविंसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरेतौ वृत्सौ॥४६॥

उष्मा च नीहारश्च। वृत्रस्योष्मा। वैद्युतस्य नीहारः। तौ
तावेव प्रतिपद्येते। सेयं रात्री गर्भिणी पुत्रेण संवसति।
तस्या वा एतदुल्बणम्। यद्रात्रौ रश्मयः। यथा गोर्गर्भिण्या
उल्बणम्। एवमेतस्या उल्बणम्। प्रजयिष्णुः प्रजया च
पशुभिश्च भवति। य एवं वेद। एतमुद्यन्तमपियन्तं चेति।
आदित्यः पुण्यस्य वृत्सः। अथ पवित्राङ्गिरसः॥४७॥

[१०]

पवित्रवन्तः परिवाजमासते। पितृषां प्रतो अभिरक्षति व्रतम्।
महः समुद्रं वरुणस्तिरोदधे। धीरा इच्छेकुर्धरुणेष्वारभम्।
पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते। प्रभुर्गात्राणि पर्येषिविश्वतः।
अतस्ततनूर्न तदामो अंश्रुते। श्रुतास इद्वहन्तस्तत्समाशत।
ब्रह्मा देवानाम्। असतः सद्ये ततक्षुः॥४८॥

ऋषयः सप्तात्रिंश्च यत्। सर्वेऽत्रयो अंगस्त्यश्च। नक्षत्रैः
शङ्कृतोऽवसन्। अथ सवितुः श्यावाश्वस्याऽवर्तिकामस्य।

अमी य ऋक्षा निहिंतास उच्चा। नक्तं ददृश्रे कुहचिद्विवेयुः।
 अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि। विचाकशच्चन्द्रमा नक्षत्रमेति।
 तत्संवितुर्वरेण्यम्। भर्गो देवस्य धीमहि॥४९॥

धियो यो नः प्रचोदयात्। तत्संवितुर्वृणीमहे। वयं देवस्य
 भोजनम्। श्रेष्ठं सर्वधातमम्। तुरं भर्गस्य धीमहि।
 अपागूहत सविता तृभीन्। सर्वान्दिवो अन्धसः। नक्तं
 तान्यभवन्दृशे। अस्थ्यस्त्रा सम्भविष्यामः। नाम नामैव
 नाम मे॥५०॥

नपुंसकं पुमांस्यस्मि। स्थावरोऽस्म्यथ जङ्गमः।
 यजेऽयक्षि यष्टाहे च। मया भूतान्ययक्षत। पशवो मम
 भूतानि। अनूबन्धोऽस्म्यहं विभुः। स्त्रियः सतीः। ता उमे
 पुंस आहुः। पश्यदक्षणात्रविचेतदन्धः। कुविर्यः पुत्रः स
 इमा चिकेत॥५१॥

यस्ता विजानात्संवितुः पितासत्। अन्धो मणिमविन्दत्।
 तमनङ्गुलिरावयत्। अग्रीवः प्रत्यमुश्चत्। तमजिह्वा असश्चत्।

ऊर्ध्वमूलमवाक्छाखम्। वृक्षं यो वेद् सम्प्रति। न स जातु
जनः श्रद्दध्यात्। मृत्युर्मा मारयादितिः। हसितं रुदितं
गीतम्॥५२॥

वीणापणवलासितम्। मृतं जीवं च यत्किञ्चित्। अङ्गानि
स्नेव विद्धि तत्। अतृष्यं स्तृष्यध्यायत्। अस्माज्जाता मे
मिथू चरन्। पुत्रो निर्ऋत्या वैदेहः। अचेता यश्च चेतनः।
स तं मणिमविन्दत्। सोऽनङ्गुलिरावयत्। सोऽग्रीवः
प्रत्यमुञ्चत्॥५३॥

सोऽजिह्वो असञ्चत। नैतमृषिं विदित्वा नगरं प्रविशेत्। यदि
प्रविशेत्। मिथौ चरित्वा प्रविशेत्। तत्सम्भवंस्य व्रतम्।
आतमग्ने रथं तिष्ठ। एकांश्वमेकयोजनम्। एकचक्रमेकधुरम्।
वातध्राजिगतिं विभो। न रिष्यति न व्यथते॥५४॥

नास्याक्षो यातु सञ्जति। यच्छ्वेतांन् रोहितांश्चाग्नेः।
रथे युक्त्वाऽधितिष्ठति। एकया च दशभिश्च स्वभूते।
द्वाभ्यामिष्टये विंशत्या च। तिसृभिश्च वहसे त्रिंशता च।

नियुद्धिर्वायविह तां विमुञ्च॥५५॥

[११]

आत॑नुष्व॒ प्रत॑नुष्व। उ॒द्धमऽऽध॑म् सन्ध॑म्। आ॒दित्ये॑
चन्द्र॑वर्णा॒नाम्। गर्भ॑माधै॒हि यः पु॒मान्। इ॒तः सि॒क्तः
सूर्य॑गतम्। च॒न्द्रम॑से॒ रसं॑ कृधि। वारा॑दं ज॒नया॑ग्रेऽग्निम्। य
एको॑ रु॒द्र उच्य॑ते। अ॒स॒ङ्ख्या॒ताः स॑हस्रा॒णि। स्म॒र्यते॑ न च
दृश्य॑ते॥५६॥

ए॒वमे॒तं नि॑बोधत। आ॒म॒न्द्रैरि॑न्द्र॒ हरि॑भिः। या॒हि म॒यूर॑रोमभिः।
मा त्वा केचि॑न्नियेमु॒रि॒न्न पा॒शिनः॑। द॒ध॒न्वेव॑ ता इ॒हि।
मा म॒न्द्रैरि॑न्द्र॒ हरि॑भिः। या॒मि म॒यूर॑रोमभिः। मा मा
केचि॑न्नियेमु॒रि॒न्न पा॒शिनः॑। नि॒ध॒न्वेव॑ तां (२) इ॒मि।
अणु॑भिश्च म॒हद्भि॑श्च॥५७॥

नि॒घृष्वैर॑स॒मायु॑तैः। का॒लैर्ह॑रित्व॒माप॑न्नेः। इन्द्रऽऽया॑हि
स॒हस्र॑युक्। अ॒ग्निर्वि॑भ्राष्टि॒वसनः॑। वा॒युः श्वे॑त॒सिक॑द्रुकः।
स॒व॒त्स॒रो वि॑षू॒वणैः॑। नि॒त्या॒स्तेऽनु॑च॒रास्त॑व। सु॒ब्रह्म॑ण्योः

सुब्रह्मण्योः सुब्रह्मण्योम्। इन्द्रऽऽगच्छ हरिव आगच्छ
मेधातिथेः। मेष वृषणश्वस्य मेने॥५८॥

गौरावस्कन्दिन्नहल्यायै जार। कौशिकब्राह्मण गौतमंब्रुवाण।
अरुणाश्वा इहागताः। वसवः पृथिविक्षितः। अष्टौदिग्वासंसोऽग्न
अग्निश्च जातवेदाश्चेत्येते। ताम्राश्वास्ताम्ररथाः। ताम्रवर्णास्तथा-
ऽसिताः। दण्डहस्ताः खादग्दतः। इतो रुद्राः पराङ्गताः॥५९॥

उक्तं स्थानं प्रमाणं च पुर इत। बृहस्पतिश्च सविता च।
विश्वरूपैरिहऽऽगताम्। रथेनोदकवर्त्मना। अप्सुषा इति
तद्वयोः। उक्तो वेषो वासांसि च। कालावयवानामितः
प्रतीज्या। वासात्या इत्यश्विनोः। कोऽन्तरिक्षे शब्दं
करोतीति। वासिष्ठो रौहिणो मीमांसां चक्रे। तस्यैषा
भवति। वाश्रेवं विद्युदिति। ब्रह्मण उदरणमसि।
ब्रह्मण उदीरणमसि। ब्रह्मण आस्तरणमसि। ब्रह्मण
उपस्तरणमसि॥६०॥

[अपक्रामत गर्भिण्यः]

अष्टयोनीमष्टपुत्राम्। अष्टपत्नीमिमां महीम्। अहं वेद
न मे मृत्युः। न चामृत्युरघाऽऽहरत्। अष्टयोन्यष्टपुत्रम्।
अष्टपदिदमन्तरिक्षम्। अहं वेद न मे मृत्युः। न
चामृत्युरघाऽऽहरत्। अष्टयोनीमष्टपुत्राम्। अष्टपत्नीममं
दिवम्॥६१॥

अहं वेद न मे मृत्युः। न चामृत्युरघाऽऽहरत्। सुत्रामाणं
महीम् षु। अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षम्। अदितिर्माता
स पिता स पुत्रः। विश्वे देवा अदितिः पञ्चजनाः।
अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्। अष्टौ पुत्रासो अदितेः। ये
जातास्तन्वः परिं देवां (२) उपप्रैत्सप्तभिः॥६२॥

परा मार्ताण्डमास्यत्। सप्तभिः पुत्रैरदितिः। उपप्रैत्पूव्यं
युगम्। प्रजायै मृत्यवे तत्। परा मार्ताण्डमाभरदितिं।
ताननुक्रमिष्यामः। मित्रश्च वरुणश्च। धाता चार्यमा च।
अ२शश्च भगश्च। इन्द्रश्च विवस्वा३श्चेत्येते। हिरण्यगर्भो
ह२सः शुचिषत्। ब्रह्मजज्ञानं तदित्पदमिति। गर्भः

प्राजापत्यः। अथ पुरुषः सप्त पुरुषः॥६३॥

[यथास्थानं गर्भिण्यः]

[१३]

योऽसौ तपन्नुदेति। स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायोदेति। मा
मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणानादायोदगाः। असौ
योऽस्तमेति। स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायाऽस्तमेति। मा
मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणानादायाऽस्तङ्गाः।
असौ य आपूर्यति। स सर्वेषां भूतानां प्राणैरापूर्यति॥६४॥

मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरापूरिष्ठाः।
असौ योऽपक्षीयति। स सर्वेषां भूतानां प्राणैरपक्षीयति।
मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपक्षेष्ठाः। अमूनि
नक्षत्राणि। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपप्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च।
मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपप्रसृपत्
मोत्सृपत्॥६५॥

इ॒मे मा॒साँश्चा॒र्धमा॒साश्च॑ । सर्वे॑षां भू॒तानाँ॑ प्रा॒णैरप॑प्रस॒र्पन्ति॒
 चोत्स॑र्पन्ति च । मा मेँ॑ प्र॒जाया॒ मा प॑शूनाम् । मा मम॑
 प्रा॒णैरप॑प्रसृप॒त मोत्सृ॑प॒त । इ॒म ऋ॒तवः॑ । सर्वे॑षां भू॒तानाँ॑
 प्रा॒णैरप॑प्रस॒र्पन्ति॒ चोत्स॑र्पन्ति च । मा मेँ॑ प्र॒जाया॒ मा प॑शूनाम् ।
 मा मम॑ प्रा॒णैरप॑प्रसृप॒त मोत्सृ॑प॒त । अ॒य॒ सं॒वत्स॒रः । सर्वे॑षां
 भू॒तानाँ॑ प्रा॒णैरप॑प्रस॒र्पति॒ चोत्स॑र्पति च ॥६६॥

मा मेँ॑ प्र॒जाया॒ मा प॑शूनाम् । मा मम॑ प्रा॒णैरप॑प्रसृप॒त मोत्सृ॑प॒त ।
 इ॒दम॑हः । सर्वे॑षां भू॒तानाँ॑ प्रा॒णैरप॑प्रस॒र्पति॒ चोत्स॑र्पति च । मा
 मेँ॑ प्र॒जाया॒ मा प॑शूनाम् । मा मम॑ प्रा॒णैरप॑प्रसृप॒त मोत्सृ॑प॒त ।
 इ॒य॒ रा॒त्रिः । सर्वे॑षां भू॒तानाँ॑ प्रा॒णैरप॑प्रस॒र्पति॒ चोत्स॑र्पति
 च । मा मेँ॑ प्र॒जाया॒ मा प॑शूनाम् । मा मम॑ प्रा॒णैरप॑प्रसृप॒त
 मोत्सृ॑प॒त । ॐ भूर्भुवः॒ स्वः । ए॒तद्वो मि॒थुनं॑ मा नो मि॒थुनं॑
 री॒द्वम् ॥६७॥

अथऽऽदित्यस्याष्टपुरुषस्य। वसूनामादित्यानां स्थाने
 स्वतेजसा भानि। रुद्राणामादित्यानां स्थाने स्वतेजसा
 भानि। आदित्यानामादित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि।
 सतां सत्यानाम्। आदित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि।
 अभिधून्वतामभिघ्नताम्। वातवतां मरुताम्। आदित्यानां
 स्थाने स्वतेजसा भानि। ऋभूणामादित्यानां स्थाने
 स्वतेजसा भानि। विश्वेषां देवानाम्। आदित्यानां स्थाने
 स्वतेजसा भानि। संवत्सरस्य सवितुः। आदित्यस्य स्थाने
 स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। रश्मयो वो मिथुनं मा
 नो मिथुनं रीद्वम्॥६८॥

[१५]

आरोगस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। भ्राजस्य स्थाने
 स्वतेजसा भानि। पटरस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 पतङ्गस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। स्वर्णरस्य स्थाने
 स्वतेजसा भानि। ज्योतिषीमतस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 विभासस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। कश्यपस्य स्थाने

स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। आपो वो मिथुनं मा
नो मिथुनं रीद्वम्॥६९॥

[१६]

अथ वायोरेकादशपुरुषस्यैकादशस्त्रीकस्य। प्रभ्राजमानानां
रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। व्यवदातानां रुद्राणां
स्थाने स्वतेजसा भानि। वासुकिवैद्युतानां रुद्राणां स्थाने
स्वतेजसा भानि। रजतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा
भानि। परुषाणां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि।
श्यामानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। कपिलानां
रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। अतिलोहितानां
रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। ऊर्ध्वानां रुद्राणां
स्थाने स्वतेजसा भानि॥७०॥

अवपतन्तानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि।
वैद्युतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि।
प्रभ्राजमानीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि।
व्यवदातीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि।

वासुकिवैद्युतीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि।
 रजतानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। परुषाणां
 रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। श्यामानां
 रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। कपिलानां
 रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। अतिलोहितीनां
 रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। ऊर्ध्वानां रुद्राणीनां
 स्थाने स्वतेजसा भानि। अवपतन्तीनां रुद्राणीनां
 स्थाने स्वतेजसा भानि। वैद्युतीनां रुद्राणीनां स्थाने
 स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। रूपाणि वो मिथुनं मा
 नो मिथुनं रीद्वम्॥७१॥

[१७]

अथाग्नेरष्टपुरुषस्य। अग्नेः पूर्वदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा
 भानि। जातवेदस उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 सहोजसो दक्षिणदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 अजिराप्रभव उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 वैश्वानरस्यापरदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। नर्यापस

उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। पङ्क्तिराधस
 उदग्दिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। विसर्पिण
 उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः।
 दिशो वो मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वम्॥७२॥

[१८]

दक्षिणपूर्वस्यां दिशि विसर्पी नरकः। तस्मान्नः परिपाहि।
 दक्षिणापरस्यां दिश्यविसर्पी नरकः। तस्मान्नः परिपाहि।
 उत्तरपूर्वस्यां दिशि विषादी नरकः। तस्मान्नः परिपाहि।
 उत्तरापरस्यां दिश्यविषादी नरकः। तस्मान्नः परिपाहि। आ
 यस्मिन्त्सप्त वासवा इन्द्रियाणि शतक्रतवित्येते॥७३॥

[१९]

इन्द्रघोषा वो वसुभिः पुरस्तादुपदधताम्। मनोजवसो
 वः पितृभिर्दक्षिणत उपदधताम्। प्रचेता वो रुद्रैः
 पश्चादुपदधताम्। विश्वकर्मा व आदित्यैरुत्तरत उपदधताम्।
 त्वष्टा वो रूपैरुपरिष्टादुपदधताम्। संज्ञानं वः पश्चादिति।
 आदित्यः सर्वोऽग्निः पृथिव्याम्। वायुरन्तरिक्षे। सूर्यो दिवि।

चन्द्रमा दिक्षु। नक्षत्राणि स्वलोके। एवा ह्येवा एवा ह्यग्रे।
एवा हि वायो। एवा हीन्द्र। एवा हि पूषन्। एवा हि
देवाः॥७४॥

[२०]

आपमापामपः सर्वाः। अस्मादस्मादितोऽमुतः। अग्निर्वायुश्च
सूर्यश्च। सह सञ्चस्करद्धिया। वाय्वश्चा रश्मिपतयः।
मरीच्यात्मानो अद्रुहः। देवीर्भुवनसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे
सुत। महानाग्नीर्महामानाः। महसो महसः स्वः॥७५॥

देवीः पर्जन्यसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत। अपाश्र्युष्णिमपा
रक्षः। अपाश्र्युष्णिमपारघम्। अपाघ्नमपचावर्तिम्।
अपदेवीरितो हित। वज्रं देवीरजीताश्च। भुवनं देवसूवरीः।
आदित्यानदितिं देवीम्। योनिर्नोर्ध्वमुदीषत॥७६॥

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः।
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳ संस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः।
स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः। स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः।

स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष॑र्यो अरि॑ष्टनेमिः। स्व॒स्ति नो बृ॒हस्प॑तिर्दधातु।
 के॒तवो अ॑रु॒णास॑श्च। ऋ॒षयो वा॑त॒रश॑नाः। प्र॒तिष्ठा॑ꣳ श॒तधा॑
 हि। स॒माहि॑तासो सह॒स्रधा॑य॒सम्। शि॒वा नः श॑न्त॒मा भ॑वन्तु।
 दि॒व्या आप॑ ओष॑धयः। सु॒मृडी॒का सर॑स्वति। मा ते व्यो॑म
 स॒न्दृशि॑ ॥ ७७ ॥

[२१]

योऽपां पु॒ष्पं वेद॑। पु॒ष्पवान् प्र॒जावा॑न् पशु॒मान् भ॑वति।
 च॒न्द्रमा॒ वा अ॒पां पु॒ष्पम्। पु॒ष्पवान् प्र॒जावा॑न् पशु॒मान् भ॑वति।
 य ए॒वं वेद॑। योऽपामा॒यत॑नं वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति।
 अ॒ग्निर्वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। योऽग्नेरा॒यत॑नं
 वेद॑ ॥ ७८ ॥

आ॒यत॑नवान् भवति। आपो॒ वा अ॒ग्नेरा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान्
 भवति। य ए॒वं वेद॑। योऽपामा॒यत॑नं वेद॑। आ॒यत॑नवान्
 भवति। वा॒युर्वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यो
 वा॒योरा॒यत॑नं वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति ॥ ७९ ॥

आपो॒ वै वा॒योरा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। य ए॒वं

वेदं। योऽपामायतनं वेदं। आयतनवान् भवति। असौ वै तपन्नपामायतनम्। आयतनवान् भवति। योऽमुष्यं तपत आयतनं वेदं। आयतनवान् भवति। आपो वा अमुष्यं तपत आयतनम्॥८०॥

आयतनवान् भवति। य एवं वेदं। योऽपामायतनं वेदं। आयतनवान् भवति। चन्द्रमा वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। यश्चन्द्रमस आयतनं वेदं। आयतनवान् भवति। आपो वै चन्द्रमस आयतनम्। आयतनवान् भवति॥८१॥

य एवं वेदं। योऽपामायतनं वेदं। आयतनवान् भवति। नक्षत्राणि वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। यो नक्षत्राणामायतनं वेदं। आयतनवान् भवति। आपो वै नक्षत्राणामायतनम्। आयतनवान् भवति। य एवं वेदं॥८२॥

योऽपामायतनं वेदं। आयतनवान् भवति। पर्जन्यो वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। यः पर्जन्यस्यऽऽयतनं वेदं। आयतनवान् भवति। आपो वै पर्जन्यस्यऽऽयतनम्।

आ॒य॒त॒न॒वा॒न् भ॒व॒ति॒ । य ए॒वं वे॒द॒ । यो॑ऽप॒मा॒य॒त॒नं॒ वे॒द॒ ॥८३॥

आ॒य॒त॒न॒वा॒न् भ॒व॒ति॒ । सं॒व॒त्स॒रो वा अ॒पा॒मा॒य॒त॒नम् ।

आ॒य॒त॒न॒वा॒न् भ॒व॒ति॒ । यः सं॒व॒त्स॒र॒स्य॒ऽऽय॒त॒नं॒ वे॒द॒ ।

आ॒य॒त॒न॒वा॒न् भ॒व॒ति॒ । आ॒पो वै सं॒व॒त्स॒र॒स्य॒ऽऽय॒त॒नम् ।

आ॒य॒त॒न॒वा॒न् भ॒व॒ति॒ । य ए॒वं वे॒द॒ । यो॑ऽप्सु ना॒वं प्र॒ति॑ष्ठि॒तां॒ वे॒द॒ । प्र॒त्ये॒व ति॑ष्ठति॥८४॥

इ॒मे वै लो॒का अ॒प्सु प्र॒ति॑ष्ठि॒ताः । तदे॒षाऽभ्य॑नू॒क्ता । अ॒पा॒५

र॒स॒मु॒द॒य॒५ स॒न् । सूर्ये॑ शु॒क्र॒५ स॒मा॒भृ॑तम् । अ॒पा॒५ र॒स॑स्य॒ यो

र॒सः । तं वो॑ गृ॒ह्णाम्यु॑त्त॒ममि॑ति । इ॒मे वै लो॒का अ॒पा॒५ र॒सः ।

ते॑ऽमु॒ष्मि॑न्नादि॒त्ये स॒मा॒भृ॑ताः । जा॒नु॒द॒घ्नी॑मु॒त्तर॑वे॒दीं खा॒त्वा ।

अ॒पां पू॑रयि॒त्वा गु॑ल्फ॒द॒घ्नम् ॥८५॥

पुष्क॑र॒पर्णेः पुष्क॑र॒दण्डैः पुष्क॑रैश्च॒ स॒५ स्ती॒र्य । तस्मि॑न्विहा॒य॒से ।

अ॒ग्निं प्र॒णीयो॑प॒समा॒धाय॑ । ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒नो॑ वद॒न्ति ।

कस्मा॑त्प्र॒णी॒तेऽय॑म॒ग्निश्ची॑य॒ते॑ । सा॒प्र॒णी॒तेऽय॑म॒प्सु ह्य॑यं

ची॒य॒ते॑ । अ॒सौ भु॑व॒ने॒प्यना॑हि॒ता॒ग्निरे॒ताः । तम॑भि॒तं ए॒ता

अ॒बी॒ष्ट॒का॒ उप॑दधाति। अ॒ग्नि॒हो॒त्रे दर्श॑पूर्णमा॒सयोः॑। प॒शुब॒न्धे
चा॒तुर्मा॒स्येषु॑॥८६॥

अथो॑ आहुः। सर्वेषु॑ यज्ञ॒क्रतु॑ष्विति। ए॒तद्धं॑ स्म॒ वा
आहुः॑ शण्डि॒लाः। क॒म॒ग्निं चि॑नुते। स॒त्रि॒यम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः।
सं॒वत्सरं॑ प्र॒त्यक्षे॑ण। क॒म॒ग्निं चि॑नुते। सा॒वि॒त्रम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः।
अ॒मुमा॑दि॒त्यं प्र॒त्यक्षे॑ण। क॒म॒ग्निं चि॑नुते॥८७॥

ना॒चि॒के॒तम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। प्रा॒णान्प्र॒त्यक्षे॑ण। क॒म॒ग्निं चि॑नुते।
चा॒तुर्हो॒त्रि॒यम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। ब्र॒ह्मं प्र॒त्यक्षे॑ण। क॒म॒ग्निं चि॑नुते।
वै॒श्व॒सृ॒जम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। शरी॑रं प्र॒त्यक्षे॑ण। क॒म॒ग्निं चि॑नुते।
उ॒पा॒नु॒वा॒क्य॑मा॒शुम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः॥८८॥

इ॒माँल्लो॒कान्प्र॒त्यक्षे॑ण। क॒म॒ग्निं चि॑नुते। इ॒ममा॑रुणकेतुक॒म॒ग्निं
चि॑न्वा॒न इति॑। य ए॒वासौ॑। इ॒तश्चा॑ऽमु॒तश्चा॑ऽव्यतीपा॒ती।
तमि॑ति। योऽ॒ग्नेर्मि॑थूया वेद॑। मि॒थु॒न॒वान्भ॑वति। आपो॒ वा
अ॒ग्नेर्मि॑थूयाः। मि॒थु॒न॒वान्भ॑वति। य ए॒वं वेद॑॥८९॥

आपो वा इदमासन्त्सलिलमेव। स प्रजापतिरेकः पुष्करपर्णे
 समभवत्। तस्यान्तर्मनसि कामः समवर्तत। इदं
 सृजेयमिति। तस्माद्यत्पुरुषो मनसाऽभिगच्छति। तद्वाचा
 वंदति। तत्कर्मणा करोति। तदेषाऽभ्यनूक्ता। कामस्तदग्रे
 समवर्तताधि। मनसो रेतः प्रथमं यदासीत्॥९०॥

सुतो बन्धुमसति निरविन्दन्। हृदि प्रतीष्या कवयो
 मनीषेति। उपैन्तदुपनमति। यत्कामो भवति। य एवं
 वेद। स तपोऽतप्यत। स तपस्तप्त्वा। शरीरमधूनुत। तस्य
 यन्मांसमासीत्। ततोऽरुणाः केतवो वातरशना ऋषय
 उदतिष्ठन्॥९१॥

ये नखाः। ते वैखानसाः। ये वालाः। ते वालखिल्याः। यो
 रसः। सोऽपाम्। अन्तरतः कूर्मं भूतं सर्पन्तम्। तमब्रवीत्।
 मम वैत्वङ्मांसम्। समभूत्॥९२॥

नेत्यब्रवीत्। पूर्वमेवाहमिहासमिति। तत्पुरुषस्य पुरुषत्वम्।
 स सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्।

भूत्वोदतिष्ठत्। तमब्रवीत्। त्वं वै पूर्वः समभूः।
त्वमिदं पूर्वः कुरुष्वेति। स इत आदायापः॥१३॥

अञ्जलिना पुरस्तादुपादधात्। एवाह्येवेति। तत आदित्य
उदतिष्ठत्। सा प्राची दिक्। अथारुणः केतुर्दक्षिणत
उपादधात्। एवाह्यग्र इति। ततो वा अग्निरुदतिष्ठत्। सा
दक्षिणा दिक्। अथारुणः केतुः पश्चादुपादधात्। एवा हि
वायो इति॥१४॥

ततो वायुरुदतिष्ठत्। सा प्रतीची दिक्। अथारुणः केतुरुत्तरत
उपादधात्। एवाहीन्द्रेति। ततो वा इन्द्र उदतिष्ठत्। सोदीची
दिक्। अथारुणः केतुर्मध्यं उपादधात्। एवा हि पूषन्निति।
ततो वै पूषोदतिष्ठत्। सेयं दिक्॥१५॥

अथारुणः केतुरुपरिष्ठादुपादधात्। एवा हि देवा इति।
ततो देवमनुष्याः पितरः। गन्धर्वाप्सरसश्चोदतिष्ठन्। सोर्ध्वा
दिक्। या विप्रुषो विपरापतन्। ताभ्योऽसुरा रक्षांसि
पिशाचाश्चोदतिष्ठन्। तस्मात्ते पराभवन्। विप्रुङ्गो हि ते

समभवन्। तदेषाऽभ्यनूक्ता॥१६॥

आपो ह यद्वृहतीर्गर्भमायन्। दक्षं दधाना जनयन्तीः
स्वयम्भुम्। तत इमेध्यसृज्यन्त सर्गाः। अद्ध्यो वा इदं
समभूत्। तस्मादिदं सर्वं ब्रह्म स्वयम्भ्विति। तस्मादिदं
सर्वं शिथिलमिवाऽध्रुवमिवाभवत्। प्रजापतिर्वाव
तत्। आत्मनाऽऽत्मानं विधाय। तदेवानुप्राविशत्।
तदेषाऽभ्यनूक्ता॥१७॥

विधाय लोकान् विधाय भूतानि। विधाय सर्वाः
प्रदिशो दिशश्च। प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य।
आत्मनाऽऽत्मानमभि संविवेशेति। सर्वमेवेदमाप्त्वा।
सर्वमवरुद्ध। तदेवानुप्राविशति। य एवं वेद॥१८॥

[२३]

चतुष्टय्य आपो गृह्णाति। चत्वारि वा अपां रूपाणि।
मेघो विद्युत्। स्तनयिषुर्वृष्टिः। तान्येवावरुन्धे। आतपति
वर्षा गृह्णाति। ताः पुरस्तादुपदधाति। एता वै ब्रह्मवर्चस्या

आपः। मुख॒त ए॒व ब्र॑ह्मवर्च॒समव॑रुन्धे। तस्मा॑न्मुख॒तो
ब्र॑ह्मवर्च॒सित॑रः॥१९॥

कू॒प्या गृ॑ह्णाति। ता दक्षि॑ण॒त उप॑दधाति। ए॒ता वै
तेज॑स्विनी॒रापः। तेज॑ ए॒वास्य॑ दक्षि॑ण॒तो द॑धाति।
तस्मा॑द्वक्षि॑णोऽर्ध॑स्तेज॒स्वित॑रः। स्था॒वरा गृ॑ह्णाति। ताः
प॒श्चादुप॑दधाति। प्र॒ति॑तिष्ठि॒ता वै स्था॑व॒राः। प॒श्चादे॒व
प्र॒ति॑तिष्ठति। वह॑न्तीर्गृह्णाति॥१००॥

ता उत्त॑र॒त उप॑दधाति। ओज॑सा॒ वा ए॒ता वह॑न्तीरि॒वोद्ग॑तीरि॒व
आकू॑ज॒तीरि॒व धाव॑न्तीः। ओज॑ ए॒वास्यो॑त्त॒रतो द॑धाति।
तस्मा॑दुत्त॒रोऽर्ध॑ ओज॒स्वित॑रः। स॒म्भार्या गृ॑ह्णाति। ता मध्य॒
उप॑दधाति। इ॒यं वै स॑म्भार्याः। अस्यामे॒व प्र॒ति॑तिष्ठति।
प॒ल्व॒ल्या गृ॑ह्णाति। ता उ॒परि॑ष्ठादु॒पाद॑धाति॥१०१॥

अ॒सौ वै प॑ल्व॒याः। अ॒मुष्या॑मे॒व प्र॒ति॑तिष्ठति। दि॒क्षूप॑दधाति।
दि॒क्षु वा आपः॑। अन्नं॒ वा आपः॑। अ॒द्ध्यो वा अन्नं॒ जाय॑ते।
यदे॒वाद्ध्योऽन्नं॒ जाय॑ते। तदव॑रुन्धे। तं वा ए॒तम॑रु॒णाः के॒तवो॑

वा॒त॒र॒श॒ना ऋ॒ष॒योऽचि॒न्वन्। तस्मा॑दा॒रुण॑के॒तुकः॥१०२॥

तदे॒षाऽभ्य॑नू॒क्ता। के॒तवो॑ अ॒रु॒णास॑श्च। ऋ॒ष॒यो वा॒त॒र॒श॒नाः।
प्र॒ति॒ष्ठा५ श॒तधा॑ हि। स॒माहि॑तासो स॒हस्र॑धा॒यस॒मिति॑।
श॒तश॑श्चै॒व स॒हस्र॑शश्च॒ प्र॒ति॒ति॒ष्ठति॑। य ए॒तम॒ग्निं चि॑नुते। य
उ॒चैन॑मे॒वं वेद॑॥१०३॥

[२४]

जा॒नु॒द॒घ्नीमु॑त्त॒रवे॒दीं खा॒त्वा। अ॒पां पू॑रयति। अ॒पा५
सर्व॑त्वा॒य। पु॒ष्कर॑प॒र्ण५ रु॒क्मं पु॑रु॒षमि॒त्युप॑दधाति। तपो॒
वै पु॑ष्करप॒र्णम्। स॒त्य५ रु॒क्मः। अ॒मृतं॑ पु॒रुषः॑। ए॒ताव॑द्वा
वा॑ऽस्ति। याव॑दे॒तत्। याव॑दे॒वास्ति॑॥१०४॥

तदव॑रुन्धे। कूर्म॑मुप॑दधाति। अ॒पामे॒व मे॒धम॑वरुन्धे।
अथो॑ स्व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒मंष्ट्रै॑। आ॒पमा॑पाम॒पः सर्वाः॑।
अ॒स्माद॒स्मादि॒तोऽमु॑तः। अ॒ग्निर्वा॒युश्च॒ सूर्य॑श्च। स॒ह
स॑श्चस्कर॒र्द्धिया॒ इति॑। वा॒य्वश्वा॑ रश्मि॒पत॑यः। लो॒कं
पृ॑णच्छि॒द्रं पृ॑ण॥१०५॥

यास्ति॒स्रः प॑र॒म॒जाः। इ॒न्द्रघो॑षा वो॒ वसु॑भिरे॒वाह्ये॑वेति।
पञ्च॒चित॑य॒ उप॑दधाति। पाङ्क्तोऽग्निः। यावा॑ने॒वाग्निः। तं
चि॑नुते। लो॒कं पृ॑णया द्वितीया॒मुप॑दधाति। पञ्च॑ पदा॒ वै
वि॒राट्। तस्या॒ वा इ॒यं पादः॑। अ॒न्तरि॑क्षं पादः॑। द्यौः पादः॑।
दि॒शः पादः॑। प॒रोर॑जाः पादः॑। वि॒राज्ये॑व प्र॒ति॑तिष्ठति। य
ए॒तम॒ग्निं चि॑नुते। य उ॒चैनमे॒वं वेद॑॥१०६॥

[२५]

अ॒ग्निं प्र॒णीयो॑पसमा॒धाय॑। तम॒भित॑ ए॒ता अ॒बीष्ट॑का
उप॑दधाति। अ॒ग्नि॒हो॒त्रे दर्श॑पूर्णमा॒सयोः॑। प॒शुब॒न्धे
चा॑तुर्मा॒स्येषु॑। अथो॑ आहुः। सर्वेषु॑ यज्ञ॒क्रतु॑ष्विति। अथ॑
ह स्मा॒हारु॒णः स्वा॑य॒म्भुवः॑। सा॒वि॒त्रः सर्वो॑ऽग्निरित्यन॑नुषङ्गं
म॒न्याम॑हे। नाना॒ वा ए॒तेषां॑ वी॒र्या॑णि। क॒म॒ग्निं चि॑नुते॥१०७॥
स॒त्रि॒यम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। क॒म॒ग्निं चि॑नुते। सा॒वि॒त्रम॒ग्निं
चि॑न्वा॒नः। क॒म॒ग्निं चि॑नुते। ना॒चि॒के॒तम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। क॒म॒ग्निं
चि॑नुते। चा॒तुर्हो॒त्रि॒यम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। क॒म॒ग्निं चि॑नुते।
वै॒श्व॒सृज॑म॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। क॒म॒ग्निं चि॑नुते॥१०८॥

उ॒पा॒नु॒वा॒क्य॑मा॒शुम॒ग्निं चि॑न्वा॒नः। क॒म॒ग्निं चि॑नुते।
 इ॒ममा॑रुणकेतुक॒म॒ग्निं चि॑न्वा॒न इति॑। वृषा॒ वा अ॒ग्निः।
 वृषा॑णौ स॒ऽस्फा॑लयेत्। ह॒न्येता॑स्य य॒ज्ञः। तस्मा॑न्ना॒नुष॑ज्यः।
 सो॒त्तर॑वेदिषुं क॒तुषुं चि॑न्वीत। उ॒त्तर॑वे॒द्याऽह्य॑ग्निश्ची॒यते॑।
 प्र॒जाका॑मश्चिन्वीत॥१०९॥

प्रा॒जा॒प॒त्यो वा ए॒षोऽग्निः॑। प्रा॒जा॒प॒त्याः प्र॒जाः। प्र॒जावा॑न्
 भवति। य ए॒वं वेद॑। प॒शुका॑मश्चिन्वीत। सं॒ज्ञानं॑ वा ए॒तत्
 प॑शूनाम्। यदापः॑। प॒शूनामे॒व सं॒ज्ञाने॒ऽग्निं चि॑नुते। प॒शुमान्
 भवति। य ए॒वं वेद॑॥११०॥

वृ॒ष्टि॑का॒मश्चि॑न्वीत। आपो॒ वै वृ॒ष्टिः। प॒र्जन्यो॒ वर्षु॑को भवति।
 य ए॒वं वेद॑। आ॒मया॑वी चिन्वीत। आपो॒ वै भे॑ष॒जम्।
 भे॒ष॒जमे॒वास्मै॑ करोति। सर्व॒मायु॑रेति। अ॒भि॒चर॑श्चिन्वीत।
 व॒ज्रो वा आपः॑॥१११॥

व॒ज्रमे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्रहरति। स्तृ॒णुत॑ ए॒नम्। तेज॑स्कामो
 यश॑स्कामः। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः स्व॒र्गका॑मश्चिन्वीत। ए॒ताव॑द्वा
 वा॑ऽस्ति। याव॑दे॒तत्। याव॑दे॒वास्ति॑। तदव॑रुन्धे। तस्यै॒तद्व॑त्तम्।

वर्षति न धावेत्॥११२॥

अमृतं वा आपः। अमृतस्यानन्तरित्यै। नाप्सु मूत्रपुरीषं
कुर्यात्। न निष्ठीवेत्। न विवसनः स्नायात्। गुह्यो वा
एषोऽग्निः। एतस्याग्नेरनन्तिदाहाय। न पुष्करपर्णानि हिरण्यं
वाऽधितिष्ठेत्। एतस्याग्नेरनभ्यारोहाय। न कूर्मस्याश्रीयात्।
नोदकस्याघातुंकान्येनमोदकानि भवन्ति। अघातुंका आपः।
य एतमग्निं चिनुते। य उचैनमेवं वेद॥११३॥

[२६]

इमानुकं भुवना सीषधेमा। इन्द्रश्च विश्वे च देवाः। यज्ञं
च नस्तन्वं च प्रजां च। आदित्यैरिन्द्रः सह सीषधातु।
आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिः। अस्माकं भूत्वविता
तनूनाम्। आप्लवस्व प्रप्लवस्व। आण्डीभवज मा मुहुः।
सुखादीन्दुःखनिधनाम्। प्रतिमुञ्चस्व स्वां पुरम्॥११४॥

मरीचयः स्वायम्भुवाः। ये शरीराण्यकल्पयन्। ते ते देहं
कल्पयन्तु। मा च ते ख्यास्मं तीरिषत्। उत्तिष्ठत् मा

स्व॑प्त। अ॒ग्निमि॑च्छ॒ध्वं भा॑र॒ताः। रा॒ज्ञः सोम॑स्य तृ॒प्तासः॑। सूर्ये॑ण
स॒युजो॑षसः। युवा॑ सु॒वासाः॑। अ॒ष्टाच॑क्रा नव॒द्वारा॥११५॥

दे॒वानां॑ पू॒रयो॑ध्या। तस्या॑ हिर॒ण्मयः॑ को॒शः। स्व॒र्गो लो॒को
ज्योति॑षाऽऽवृ॒तः। यो वै तां॑ ब्रह्म॑णो वे॒द। अ॒मृते॑नऽऽवृ॒तां
पु॒रीम्। तस्मै॑ ब्रह्म॑ च ब्रह्मा॒ च। आ॒युः की॒र्तिं प्र॒जां द॑दुः।
वि॒भ्राज॑माना॒ ह॒रिणी॑म्। य॒शसा॑ सम्प॒रीवृ॑ताम्। पुर॑
हि॒रण्म॑यीं ब्रह्मा॥११६॥

वि॒वेशा॑ऽप्राजि॑ता। परा॒डे॒त्यंज्या॑मयी। परा॒डे॒त्यंना॑शकी।
इ॒ह चा॑मु॒त्र चान्वे॑ति। वि॒द्वान्दे॑वा॒सुरा॑नु॒भ्यान्। यत्कु॑मा॒री
म॒न्द्रय॑ते। य॒द्योषि॑द्यत्प॒तिव्र॑ता। अ॒रिष्टं॑ यत्किं च॑ क्रि॒यते॑।
अ॒ग्निस्तदनु॑वेधति। अ॒श्रुता॑सः श्रु॒तास॑श्च॥११७॥

य॒ज्वानो॑ येऽप्य॑य॒ज्वनः॑। स्व॑र्यन्तो नापे॑क्षन्ते। इन्द्र॑म॒ग्निं च॑
ये वि॒दुः। सि॒कंता॑ इव सं॒यन्ति॑। र॒श्मिभिः॑ समुदी॒रिताः॑।
अ॒स्मालो॒काद॑मुष्मा॒च्च। ऋ॒षिभि॑रदात्पृ॒श्निभिः॑। अपे॑त॒ वीत॑
वि च॑ सर्प॒तातः॑। येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॑ नूत॑नाः।

अहोभिर्द्विरक्तुभिर्व्यक्तम्॥११८॥

यमो ददात्ववसानमस्मै। नृ मुणन्तु नृपात्वयः। अकृष्टा ये
च कृष्टजाः। कुमारीषु कनीनीषु। जारिणीषु च ये हिताः।
रेतः पीता आण्डपीताः। अङ्गारेषु च ये हुताः। उभयान्
पुत्रपौत्रकान्। युवेऽहं यमराजगान्। शतमिन्नु शरदः॥११९॥

अदो यद्वह्म विलबम्। पितृणां च यमस्य च।
वरुणस्याश्विनोरग्रेः। मरुतां च विहायसाम्। कामप्रयवणं
मे अस्तु। स ह्येवास्मि सनातनः। इति नाको ब्रह्मिश्रवो
रायो धनम्। पुत्रानापो देवीरिहऽऽहितः॥१२०॥

[२७]

विशीर्ष्णीं गृध्रशीर्ष्णीं च। अपेतो निर्ऋतिः हंथः। परिबाधः
श्वेतकुक्षम्। निजङ्घः शबलोदरम्। स तान् वाच्यायया सह।
अग्रे नाशय सन्दृशः। ईर्ष्यासूये बुभुक्षाम्। मन्युं कृत्यां च
दीधिरे। रथेन किं शुकावता। अग्रे नाशय सन्दृशः॥१२१॥

[२८]

प॒र्जन्या॑य॒ प्रगा॑यत। दि॒वस्पु॑त्राय॒ मी॒ढुषे॑। स नो
 य॒वस॑मिच्छतु। इ॒दं वचः॑ प॒र्जन्या॑य स्व॒राजे॑। हृ॒दो
 अ॒स्त्वन्त॑र॒न्तद्यु॑योत। म॒योभू॑र्वातो॒ विश्व॑कृ॒ष्टयः॑ सन्त्व॒स्मे।
 सु॒पिप्प॒ला ओष॑धीर्दे॒वगो॑पाः। यो गर्भ॑मोष॒धीनाम्॑। गवा॑
 कृ॒णोत्य॑र्वताम्। प॒र्जन्यः॑ पु॒रुषी॑णाम्॥१२२॥

[२९]

पुन॑र्मा॒मैत्वि॒न्द्रिय॑म्। पुन॑रायुः पुन॑र्भगः। पुन॑र्ब्राह्म॒णमै॑तु
 मा। पुन॑र्द्रवि॒णमै॑तु मा। यन्मे॒ऽद्य रे॑तः पृथि॒वीम॑स्कान्।
 यदोष॑धीर॒प्यसं॑र॒द्यदा॑पः। इ॒दं तत्पु॑नराददे। दी॒र्घायु॑त्वाय॒
 वर्च॑से। यन्मे॒ रेतः॑ प्रसि॑च्यते। यन्म॒ आजा॑यते पुनः। तेन॑
 माम॒मृतं॑ कुरु। तेन॑ सु॒प्रज॑सं कुरु॥१२३॥

[३०]

अ॒द्ध्यस्ति॑रो॒ऽधाऽजा॑यत। तव॑ वैश्रव॒णः स॑दा। तिरो॒ऽधेहि॑
 स॒प॒त्नान्नः॑। ये अपो॒ऽश्नन्ति॑ के॒चन॑। त्वा॒ष्ट्रीं मा॒यां वै॑श्रव॒णः।
 रथ॑ꣳ सह॒स्रव॑न्धुरम्। पु॒रुश्च॒क्रꣳ सह॑स्राश्वम्। आ॒स्था॒याया॑हि

नो बलिम्। यस्मै भूतानि बलिमावंहन्ति। धनं गावो हस्ति-
हिरण्यमश्वान्॥१२४॥

असाम सुमतौ यज्ञियस्य। श्रियं बिभ्रतोऽन्नमुखीं
विराजम्। सुदर्शने च क्रौञ्चे च। मैनागे च महागिरौ।
शतद्वाट्टारंगमन्ता। स॒ह्यै नगरं तव। इति मन्त्राः।
कल्पोऽत ऊर्ध्वम्। यदि बलिं हरेत्। हिरण्यनाभये
वितुदये कौबेरायायं बलिः॥१२५॥

सर्वभूताधिपतये नम इति। अथ बलिं हत्वोपतिष्ठेत्।
क्षत्रं क्षत्रं वैश्रवणः। ब्राह्मणा वयं स्मः। नमस्ते
अस्तु मा मां हिंसीः। अस्मात्प्रविश्यान्नमद्धीति। अथ
तमग्निमादधीत। यस्मिन्नेतत्कर्म प्रयुञ्जीत। तिरोऽधा भूः।
तिरोऽधा भुवः॥१२६॥

तिरोऽधाः स्वः। तिरोऽधा भूर्भुवः स्वः। सर्वेषां
लोकानामाधिपत्ये सीदेति। अथ तमग्निमिन्धीत।
यस्मिन्नेतत्कर्म प्रयुञ्जीत। तिरोऽधा भूः स्वाहा। तिरोऽधा
भुवः स्वाहा। तिरोऽधाः स्वः स्वाहा। तिरोऽधा भूर्भुवः

स्वः स्वाहा॥ यस्मिन्नस्य काले सर्वा आहुतीरुहता
भवेयुः॥१२७॥

अपि ब्राह्मणमुखीनाः। तस्मिन्नहः काले प्रयुञ्जीत। परः
सुप्तजनाद्वेपि। मास्म प्रमाद्यन्तमाध्यापयेत्। सर्वार्थाः
सिद्ध्यन्ते। य एवं वेद। क्षुध्यन्निदमजानताम्। सर्वार्था
न सिद्ध्यन्ते। यस्ते विघातुको भ्राता। ममान्तरहृदये
श्रितः॥१२८॥

तस्मां इममग्रपिण्डं जुहोमि। स मेऽर्थान्मा विवंधीत्। मयि
स्वाहा॥ राजाधिराजाय प्रसह्यसाहिने॥ नमो वयं वैश्रवणाय
कुर्महे। स मे कामान्कामकामाय मह्यम्। कामेश्वरो वैश्रवणो
ददातु। कुबेराय वैश्रवणाय। महाराजाय नमः। केतवो
अरुणासश्च। ऋषयो वातरशनाः। प्रतिष्ठां शतधा हि।
समाहितासो सहस्रधायसम्। शिवा नः शन्तमा भवन्तु।
दिव्या आप ओषधयः। सुमृडीका सरस्वति। मा ते व्योम
सन्दृशि॥१२९॥

संवत्सरमेतद्व्रतं चरेत्। द्वौ वा मासौ। नियमः
समासेन। तस्मिन्नियमविशेषाः। त्रिषवणमुदकोपस्पर्शी।
चतुर्थकालपानभक्तः स्यात्। अहरहर्वा भैक्षमश्रीयात्।
औदुम्बरीभिः समिद्धिरग्निं परिचरेत्। पुनर्मामैत्विन्द्रियमित्येतेन
उद्धृतपरिपूताभिरद्भिः कार्यं कुर्वीत॥१३०॥

असञ्चयवान्। अग्नये वायवे सूर्याय। ब्रह्मणे प्रजापतये।
चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यः। ऋतुभ्यः संवत्सराय। वरुणायारुणायेति
व्रतहोमाः। प्रवर्ग्यवदादेशः। अरुणाः काण्डऋषयः।
अरण्येऽधीयीरन्। भद्रं कर्णेभिरिति द्वे जपित्वा॥१३१॥

महानाम्नीभिरुदकं संस्पर्श्य। तमाचार्यो दद्यात्। शिवा
नः शन्तमेत्योषधीरालभते। सुमृडीकैति भूमिम्। एवमपवर्गे।
धेनुर्दक्षिणा। कंसं वासंश्च क्षौमम्। अन्यद्वा शुक्लम्।
यथाशक्ति वा। एवस्वाध्यायधर्मेण। अरण्येऽधीयीत।
तपस्वी पुण्यो भवति तपस्वी पुण्यो भवति॥१३२॥

भ॒द्रं कर्णे॑भिः शृणु॒याम॑ दे॒वाः। भ॒द्रं प॑श्येमा॒क्षभि॑र्यज॒त्राः।
 स्थि॒रैरङ्गै॑स्तुष्टु॒वाꣳ संस्त॑नूभिः। व्यशेम॑ दे॒वहि॑तं॒ यदायुः॑।
 स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वाः। स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा विश्व॑वे॒दाः।
 स्व॒स्ति न॒स्तार्क्ष्यो॑ अरि॑ष्टनेमिः। स्व॒स्ति नो॒ बृह॑स्पति॑र्दधातु॥

॥ ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥